MONITOR

Na Rok Pańſki 1781.

Num: LVIII.

Dnia 25 Lipca

Cives de Republica optime meriti, in quibus homines non modo res præclariſſimas obliviſcuntur, ſed etiam nefarias ſuſpicantur.

Cicero pro Milone.

Z Wſzyſtkich namiętności, ktòrym podlegaią ludzie, żadna baruziey związkòw towarzyſtwa

nie targa, iak fkłonność do fufpicyi. Ta namiętność rodzi fię z towarzyfzenia z ludźmi, i na wzòr iafzczurki, właſney matce życie wydziera. Suſpicyom albowiem podlegać nie może tylko ten, ktòry z ludźmi wzaiemnie przeſtawać nie może, ktòry ieſt podeyrzliwy. W oſobności nie miałby ſuſpicyi, a ſuſpicyi pozbyć ſię nie może tylko w oſobności. Kto gatunek ludzi tych z tak przeciwnych przymiotòw i przywar złożony opisać potrafi? ale rzecz ieſt namiętnościom właściwa, przywodzić ludzi do takich w charakterze ſwoim niewyrozumianych przeciwności; a tych w podeyrzliwych ludziach naywięcey znayduie ſię. Wſzyſtkiemu wierzyć, a o niczym nie bydź pewnym; wſzyſtkiego ſię lękać a nie mieć przyczyny boiaźni; tworzyć ſobie ſtraſzydła dla tey iedynie uciechy

chy, abyś się przeląkł; szukać troskliwie przyiaciela, a z całym ludzkim rodzaiem żyć w nieprzyiaźni; w głębokiey niewiadomości zostawać, a iednak w samey niewiadomości oczywistości zdań swoich szukać; bydź pewnym że błądzić możesz, a iednak błąd sam za prawidło postępkow obierać; to iest, co człowieka suspicyom podlegaiącego nieszczęśliwym, to iest co stan iego (gdyby towarzystwu ludzkiemu nie szkodził) politowania godnym czyni.

Jakoż większego na tych ludzi ukarania wynaleść nie można, iak zostawić ich w okropnym tym stanie, pod niewolniczym iarzmem namiętności swoiey ięczących. Nie masz albowiem dla nich na świecie całym rzeczy, ktoraby ich nie trapiła, a gdy inni ludzie między cierniami roże znayduią, oni w sa-

mych-

mychże ròżach głòg tylko dla siebie upatruią. Oświadczenia ludzkości, okazanie dobroczynności, łask udzielenie, i cokolwiek w powszechności ludziom miłego bydź może, zasmuca, trwoży, iadem ich serce napawa. Wynayduy iakie tylko chcesz sposoby upodobania się im, i ugłaskania ich dzikości, zdobyway się i na słowa i na postępki zgodne do z iednania sobie ich przyiaźni, nie tylko niczego nie dokażesz, ale bardziey ieszcze rozdraźnisz. Nie pytay się ich czemu? bo przyczyny dać nie potrafią. Ja zaś nie wiem ktòrey z tych przyczyn tak niesłychany postępek mam przypisać; czyli imaginacyi zepsowaney wszędzie coś sobie szkodliwego upatruiącey; czyli serca zepsowaniu gwałtem prawie chcącemu, aby ludzie i wszyscy i zawsze byli złemi. Przydać i trze-

trzecią do tych można, ktòrą namienia *Cicero Verr. 7. Conſcientia timidum ſuſpicioſumque facit.*

Jeźli inne namiętności towarzyſzeniu z ludźmi ſzkodzą, ſą iednak niektòre ſzczęśliwe momenta a częſtokroć i długie czaſu przeciągi, przez ktòre ludzie onym podlegaiący nie tylko ſpokoynie z ludźmi obcuią, ale też uczynione towarzyſtwu ludzkiemu ſzkody ſowicie nadgradzaią. Rownać ich można z Wezuwiuſzem gorą, ktora ſtraſzliwe ſwoie z klęſką okolicznego kraiu wyzionąwſzy płomienie, przez czas długi potym ſpoczywa, a weſołemi okrywaiąc ſię winnicami, obfitą naywybornieyſzego wina korzyść przynoſi. Ale ſuſpicyami nadrabiaiący człowiek nie zna tey tak miłey ſpokoyności; udręczony od ſwoiey namiętności, ani ſam ugłaſkany bydź

nie

nie może, ani drugim beſpieczeńſtwa i pokoiu pozwolić. W czym nieiakie między nim i drapieżnemi beſtyami upatruię podobieńſtwo; te bowiem i wtedy nawet, kiedy ſpoczywaią, na wſzyſtkich bliżey przyſtępuiących rzucaią ſię, bo o wſzyſtkich mniemaią, iż im ſzkodzić chcą. Rzekłem, nieiakie tylko podobieńſtwo, bo te beſtye roziadłość ſwoiey nie wywieraią przeciw karmicielom ſwoim, a ludzie podeyrzliwi na wſzyſkich bez braku nacieraią.

A ieśli ſuſpicye prywatnym Osobom w Prywatnym pożyciu tak ſzkodzą, iaką dopiero klęſkę ſprawuią, kiedy nieſzczęśliwą iakąś zarazą rożne w iednym kraiu ſtany ogarną? iedna ſtrona ſądzi i potępia drugą, i wzaiemnie od tey drugiey niemniey ſzkodliwy choć ſkryty ſąd i wyrok odnoſi. Sądzą ſię wzaiemnie, i potępiaią, a to władzy do ſądzenia niemaiąc, ponieważ dwoch ſtron zdania i poſtępki przeciwne, nie od tychże ſtron, ktore miłość właſna za ślępia, ale

od trzeciey iakiey rowne do obudwoch ſtron, albo żadnego do żadney przywiązania nie maiącey, powinne bydź roztrząśnione. Sądzą ſię bez przyzwoitey i koniecznie potrzebney do ſprawiedliwego ſądu wiadomości, bo ſuſpicya nic w ſobie pewnego, i rozumne zdanie ugruntować mogącego nie zawiera. Sądzą ſię bez zachowania porządku, bo ſuſpicyami zarażone ſtrony naypierwiey od potępienia przeciwnikòw, a ieźli mogą ukarania poczynaią. Ztąd zaś wynika, iż w takowym rzeczy ſtanie, albo nic zgoła ku dobru powſzechnemu nie wykonaią, albo przynaymniey że uczynione uſtawy oney trwałości mieć nie będą, ktòraby ubeſpieczyć i uſpokoić Obywatelòw Kraiu mogła. Niechay bowiem by naydroższa rada od ſtrony iedney podana będzie, druga uwiedziona ſuſpicyami, upatrzy w niey chytry i utaiony wynalazek ſzkodzenia ſobie, a tak albo wniwecz ię obròci, ieźli może, albo ieźli nie może, zachowa ſię z zburzeniem oney do pomyślnieyſzych okoliczności.

Widoczny tey prawdy przykład daie mi Rzecz-poſpolita Rzymſka, ktòra że upadła, przypiſać należy nie oſłabieniu iakiemu, ponieważ na òwczas naypotężnieyſza była; nie bogactwom niezmiernym iakiey Osoby, ponieważ ią nie Kraſſus, albo Lucullus, ale Ce-

zar

zar wolności pozbawił; nie kredytowi oſobliwſzemu tegoż Cezara, ponieważ większy nie rownie był Fabiuſzów, Scipionow, Pompeiuſza; ale ſuſpicyom między ſtanami wſzczętym, ktore na ow czas do oſtatniego kresu, przyſzły. Plebeiowie na początku ieſzcze Rzeczy-poſpolitey ſkarżyli ſię na to, iż w pogardzie u Patrycyuſzow byli, ci wzaiemnie na Plebeiow narzekali, iż godności ich ubliżyć zamyślali. Te ſuſpicye co raz ſię bardziey wzmagaiące zrodziły one te Prawa gwałtowne, raz Plebeiow nad Patrycyuſzami, drugi raz Patrycyuſzow nad Plebeiami niezmiernie wynoſzące. Podług rozmaitych okoliczności raz Patrycyuſzowie i godności ſwoich, i maiętności uczeſtnikami Plebeiow czynili, drugi raz i Trybunowie nawet poſpolſtwa beśpieczeńſtwa przeciw Patrycyuſzow gwałtom nie mieli.